

1. A new section of classic forensics that focuses on working with digital and virtual footprints.

2. The new science of “digital or virtual forensics”.

3. Independent forensic science within the framework of the general theory of forensic science, which integrates the development of virtual traces, the use of new technical means of finding, fixing, research, use in proving forensically relevant information, technologies that ensure the effectiveness of the investigator.

Key words: criminalistics, digital criminalistics, virtual criminalistics, virtualization, digitalization.

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2020.65.11>

УДК 343.98

Олександр Іванович Жеребко
кандидат юридичних наук,
завідувач відділу відділу нормативно-методичної діяльності та
стандартизації лабораторії організації наукової, методичної
діяльності, нормативного забезпечення та міжнародного
співробітництва

E-mail: oleksandr.zherebko@kndise.gov.ua

*Київський науково-дослідний інститут судових експертиз
Міністерства юстиції України*

ШЛЯХИ І СПОСОБИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті проаналізована судово-експертна діяльність як одна із форм діяльності в сфері судочинства. Всебічний аналіз судово-експертної діяльності дав змогу сформулювати низку пропозицій щодо шляхів та способів її вдосконалення.

Ключові слова: *судово-експертна діяльність, науково-дослідна робота, експертні установи, експертне дослідження.*

Діяльність людини завжди спрямована на забезпечення будь-яких потреб: соціальних, виробничих, громадських, особистих тощо. Кожного разу, здійснюючи таку діяльність, виконавець спирається на розроблені до нього, опановані на практиці й застосовувані ним особисто та попередниками наукові розробки, технічні засоби, прилади, пристосування, використовуючи для цього відповідні методи, методики. Діяльність відповідає потребам, а способи її здійснення – можливостям, які є в розпорядженні людини на певний час, в певному місці. Якими б досконалими та ефективними не були ці можливості, все ж таки науково-технічний прогрес та розвиток суспільства призводять до того, що

змінюються умови, можливості, потреби, а з ними й завдання, які здатна вирішувати певна діяльність. Найбільш помітними ці зміни є в тих видах діяльності, де застосовуються наукомісткі технології, а розвиток наукової думки здатен вирішувати все більш складні проблеми. До таких складних і багатоаспектних видів діяльності відноситься судово-експертна, від удосконалення якої багато в чому залежить і удосконалення практики боротьби зі злочинністю. Ось чому вивчення питань використання сучасного науково-технічного потенціалу експертної діяльності створює умови для її розширення і розвитку. Багато в чому це пояснюється тим, що використання сучасних науково-технічних досягнень в судово-експертній діяльності, а за її допомогою – в розкритті, розслідуванні та запобіганні злочинів, не відбувається автоматично, а потребує належного вивчення й забезпечення.

Судово-експертна діяльність як одна з форм діяльності в сфері судочинства не зводиться лише до проведення судової експертизи чи експертних досліджень. Експертиза є своєрідним кінцевим продуктом, який утворюється в результаті інтеграції організаційного і власне дослідницького компонентів діяльності експерта. Організаційна складова в кожному разі визначає те хто, як, в які терміни буде вирішувати питання, що потребують розв'язання в зв'язку з розслідуванням кримінальної справи. Дослідницька частина кожної експертизи зумовлена системою предмета, об'єкта, методів дослідження відповідної галузі знань. Дослідницька частина водночас має й організаційний аспект, пов'язаний із створенням умов для проведення дослідження. Правильна організація проведення досліджень під час проведення експертизи, а також і правильна організація діяльності експертної установи чи підрозділу, впливають на дослідницьку частину експертизи і зумовлюють її ефективність та результативність. Вважаємо, що організація судово-експертної діяльності має проблеми, які потребують їх вирішення.

Закон України «Про судову експертизу» [1] визначає суб'єктів судово-експертної діяльності, зазначаючи в ст. 7, що така діяльність здійснюється державними спеціалізованими установами, а також судовими експертами, які не є працівниками зазначених установ. Вважаємо, що в цій правовій нормі законодавець припускається деякої неточності коли зазначає, що до державних спеціалізованих установ належать окрім науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України, судово-медичних та судово-психіатричних установ Міністерства охорони здоров'я України, також експертні служби Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС), Міністерства оборони України, Служби безпеки України та Державної прикордонної служби України. Річ у тому, що експертні служби правоохоронних відомств не можна віднести до державних спеціалізованих експертних установ у повному розумінні цього терміну. Установа – це організація, що відає якою-небудь галуззю (галузями) народного господарства, торгівлі, культури, науки і працює в цій галузі [2, с. 1517]. За статусом всі експертно-криміналістичні служби правоохоронних відомств є не окремими установами, а підрозділами того відомства, до структури якого вони входять. Так, в МВС – це Державний науково-дослідний

експертно-криміналістичний центр (далі – ДНДЕКЦ) та його підрозділи на місцях, в СБУ – Експертна служба СБУ та її підрозділи в складі територіальних управлінь СБУ, в Міноборони – криміналістичні лабораторії. На сьогодні створено також експертно-криміналістичну лабораторію з дослідження документів у Державній прикордонній службі. В Митній службі діє Центральне митне управління лабораторних досліджень та експертної роботи, котре має статус регіональної митниці з питань лабораторних досліджень та експертиз і входить до системи митних органів України. Так, наприклад, в м. Києві структура експертних підрозділів Митної служби складається зі служби досліджень хімічної та промислової продукції та служби досліджень товарів харчового призначення та біологічно активних речовин. Головним судово-експертним підрозділом в системі МВС України є Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр, який створено відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 6 травня 1998 р. № 617 [3]. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 20 червня 2000 р. № 988 [4] створено експертну службу Міністерства внутрішніх справ.

Сьогодні спеціалістами ДНДЕКЦ проводиться близько 50 видів судово-експертних досліджень, серед яких поряд із традиційними криміналістичними видами експертиз проводяться інші судові експертизи, а саме: судово-бухгалтерська, ґрунтознавча, мінералознавча, автотехнічна, товарознавча та ін. Більшість з напрямів досліджень в експертній діяльності супроводжується застосуванням наукомістких інструментальних технологій, зокрема за допомогою газової та рідинної хроматографії, ІЧ-Фур'є спектроскопії, ДНК-аналізу, магнітооптичної дефектоскопії тощо. Нового імпульсу набув розвиток напрямів традиційної криміналістики, передусім це стосується впровадження автоматизованих дактилоскопічних ідентифікаційних систем, які нині функціонують в ДНДЕКЦ та усіх територіальних підрозділах експертної служби МВС України.

Для забезпечення належних умов протидії злочинності важливе значення мають окремі напрями діяльності ДНДЕКЦ, зокрема створення й наповнення автоматизованих криміналістичних дактилоскопічних обліків, використання автоматизованих балістичних та вибухотехнічних систем, розроблення й впровадження комп'ютерних систем для проведення автотехнічних досліджень тощо [5, с. 7-8].

Подальший розвиток експертної служби МВС її керівництво пов'язує насамперед із впровадженням наукомістких напрямів експертних досліджень, оскільки науковий рівень визначає досконалу обґрунтованість створеної доказової бази. Метою науково-дослідної роботи спеціалістів експертної служби є не тільки нові методики досліджень та експертиз, а і розробка відповідної нормативної й методичної бази. У напрямку впровадження нової техніки в практику експертних досліджень переваги надаються вітчизняним розробникам і виробникам. Як зазначав колишній керівник цієї служби І. П. Красюк, практичний досвід переконує, що створені вітчизняними творчими колективами зразки спеціальної техніки не поступаються іноземним аналогам, а за своєю пристосованістю до складних умов діяльності експертних підрозділів перевищують їх. Тому

розробка сучасного техніко-методичного забезпечення є головним пріоритетом експертної служби МВС України [6, с. 9].

Сьогодні в Україні переважна більшість експертів, яким органи досудового слідства й суди призначають і які проводять судові експертизи, працюють не в спеціалізованих судово-експертних установах, а саме в експертних службах та відповідних підрозділах правоохоронних відомств. Отже, основні в законодавчому розумінні експертні установи перебувають в підпорядкуванні правоохоронних органів. Це має ознаку порушення принципу змагальності сторін, який відповідає загальною визначеним принципам і нормам міжнародного права, коли функції обвинувачення, захисту і вирішення кримінальної справи повинні бути відокремлені одна від одної та не можуть бути покладені на один і той же орган.

Інший аспект судово-експертної діяльності полягає в тому, що в багатьох випадках для проведення експертного дослідження складних об'єктів потрібно призначати комплексну судову експертизу. Не усі з експертних підрозділів, що діють в складі експертних відомчих служб, мають достатню за кількістю і фаховою обізнаністю, в різних галузях знань, штатну чисельність спеціалістів, які могли б забезпечити проведення комплексних експертиз. І якщо в центральній ланці експертної служби, наприклад, в ДНДЕКЦ МВС може бути проведено переважну більшість видів експертиз, то на місцях в разі потреби комплексного дослідження об'єктів експертизи виникають труднощі.

В Україні й інших державах, що входили раніше до складу СРСР, розроблено теорію проведення комплексних досліджень і експертиз, але до цього часу немає єдності в поглядах науковців та практиків на порядок і організацію їх проведення. В реальності результативність такого роду експертиз вичерпується світоглядом слідчого в підборі об'єктів дослідження і формулюванні ним питань, що ставляться на розв'язання експертам. У більшості випадків слідчі самостійно обирають вид призначеної експертизи і установу для її проведення. Для правильної і ефективної організації державної судово-експертної діяльності потрібна координація в призначенні і визначенні порядку проведення експертизи.

Можна підтримати думки тих вчених, які вважають, що з урахуванням змін, які відбуваються в сфері судочинства, на зміну експертно-криміналістичним підрозділам правоохоронних органів повинні прийти незалежні і позавідомчі експертні організації, що поєднують в собі функції вільних, альтернативних організацій, які визначені державою для такого роду діяльності. Такі організації можуть мати штат постійних експертів, що спеціалізуються на часто призначуваних експертизах. Для виконання рідкісних, найбільше складних експертиз така організація може самостійно залучати спеціалістів з необхідної для дослідження галузі знань. Саме на рівні такої експертної організації можуть бути реалізованими різноманітні форми взаємодії спеціалістів з різних галузей знань з залученням відповідної техніки і обладнання. Діяльність експертної організації може будуватися на основі угод з науково-дослідницькими центрами, конструкторськими бюро, виробничими об'єднаннями, випробувальними центрами. Експертні організації можуть братися за розв'язання широкого

кола питань в інтересах кримінального судочинства, самостійно визначати окремі й проміжні експертні завдання, коло необхідних спеціалістів і організацій, методи й засоби експертних досліджень. Поза всякими сумнівами, держава повинна контролювати роботу подібних експертних організацій, а діяльність конкретних експертів, що беруть участь в проведенні експертизи, повинна бути регламентована процесуальним законодавством і відповідним законом про судову експертизу [7, с. 81]. Але такі кардинальні зміни в організації судової експертизи в Україні це справа можливо й не далекого, але все ж таки майбутнього, а не сьогодення. Для запровадження цих змін потрібні не лише теоретичні розробки й організаційні заходи, а й значні матеріальні ресурси, яких у нашої держави поки що немає. Проте це зовсім не означає, що немає й інших шляхів для удосконалення експертної діяльності. Такі можливості на сьогодні існують і вважаємо, що удосконалення експертної діяльності має здійснюватися повсякденно, до того ж за окремими напрямками організаційно-методичної, наукової та практичної діяльності експертних служб і їх підрозділів.

Насамперед необхідно підвищення рівня техніко-криміналістичного забезпечення розкриття, розслідування та попередження злочинів, здійснення заходів із підвищення рівня ефективності від участі працівників експертних служб і підрозділів у проведенні слідчих дій та оперативно-розшукових заходів, проведення експертиз і досліджень, ведення криміналістичних обліків.

Сьогодні необхідно приділити увагу підготовці співробітниками експертних підрозділів методичних рекомендацій, інформаційних листів, оглядів, проектів нормативних документів, а також пропозицій керівництву МВС, ГУМВС, УМВС, УМВСТ з питань удосконалення оперативно-службової діяльності експертної служби та її підрозділів на місцях.

Потребує окремого підходу робота з удосконалення науково-дослідницької діяльності щодо розробки, освоєння і впровадження в практику роботи експертів нових техніко-криміналістичних засобів, експертно-криміналістичних методів і методик виявлення, фіксації, вилучення і експертного дослідження речових доказів та інших об'єктів судової експертизи.

Так, сучасне судове почеркознавство характеризується реалізацією різноманітних підходів, які намітилися в наукових розробках, спрямованих на розвиток теорії та вдосконалення практики судово-почеркознавчої експертизи. Досвід створення і застосування в експертній практиці численних кількісних методів дослідження почерку, заснованих на вірогідно-статистичному підході, став базою для формулювання основних положень математичного моделювання в судовому почеркознавстві [8, с. 91]. Цілком слушно зазначає В.Ф. Орлова, що розробка кількісних методів і результатів досліджень, котрі засновані на діяльному підході, стали основою для оптимізації методик вирішення багатьох завдань експертизи рукописних текстів [9, с. 3].

Серед завдань діагностичних почеркознавчих досліджень найбільш розробленими є методики визначення: загальнофізичних властивостей особи виконавця (статі, віку, типу будови тіла); індивідуальних якостей

(типу вищої нервової діяльності, властивостей характеру, типу темпераменту); психофізіологічних та патологічних станів особи в момент виконання рукопису (сильного душевного хвилювання, збудження, фізичної втоми, охолодження при низькій температурі, сп'яніння, психічних, нервових, інфекційних, тяжких загальнофізичних захворювань, порушень зорового або звукового аналізатора, рухового апарату письма); соціально-демографічних даних про особу (національність, район проживання, рівень освіти); різноманітних навичок того, хто написав (професійні, стенографічні, креслярські). Криміналістами виявлені, наприклад, кількісні характеристики почерків лікарів, фінансових працівників, креслярів, учителів початкових класів. Вплив професійної діяльності на формування почерку того, хто пише, відмічається багатьма авторами [10, с. 167-171].

Техніко-криміналістична експертиза документів належить до широко розповсюджених у судовій та слідчій практиці криміналістичних експертиз. Це певною мірою пояснюється місцем документів у сфері суспільних відносин. Експертизу цього роду характеризує різноманітність розв'язуваних завдань та досліджуваних нею об'єктів. Варто зазначити, що останніми роками істотно змінилася технологія виготовлення документів, а також урізноманітнилися матеріали, що використовуються для їх виготовлення. Це відповідним чином вплинуло на способи виготовлення документів. Як наслідок, з'явилися нові об'єкти експертизи, зазнали змін багато експертних методик. Відбувся перегляд теоретичних і методологічних засад цього роду експертизи. Сьогодні характерною рисою таких судово-експертних досліджень, котрі відображають загальну тенденцію високоорганізованого виготовлення різноманітних предметів, є значне збільшення в них частки досліджуваних документів, що виготовлені в умовах застосування комп'ютерних технологій. Останні відносять до базових способів виготовлення і копіювання оригіналів, що реалізовані у сучасних цифрових засобах оргтехніки. Вони також глибоко впроваджені в технологію поліграфічного друку, де широко використовують засоби автоматизації додрукарських і друкарських процесів [11, с. 330-331].

Стосовно документів, що виготовлені в умовах автоматизації, основних етапів їх виготовлення, то нині перед спеціалістами ставлять низку традиційних для дослідження документів питань. Залишаючись традиційними за формою, ці питання мають істотну змістовну новизну. Відповіді на них пов'язані з глибоким розумінням досі не достатньо вивчених в криміналістиці під кутом зору виявлення природи ідентифікаційних ознак властивостей, засобів цифрової техніки, кольорових репродукційних процесів, що в кінцевому підсумку відображується на науковому рівні технічної експертизи документів.

Експерти сьогодні переважно знаходяться у складному становищі: вони або не мають достатніх відомостей щодо властивостей сучасних засобів поліграфічної та оргтехніки, стосовно ознак, у котрих вони відображуються, способів виготовлення документів, зокрема і з кольоровими реквізитами, або ж ці відомості неточні, безсистемні та неповні. Як результат недостатнього вивчення об'єкта дослідження, мають місце труднощі методологічного характеру. Наприклад, у комп'ютерній літературі

знакосинтезуючі друкарські пристрої (принтери) безударної дії називають безконтактними. Якщо це дійсно так, то методи трасології як найважливіші складові традиційної методики криміналістичної експертизи документів, що виконані на засобах друку, для дослідження документів, котрі виготовлені на принтерах, не можуть застосовуватися. І тоді виникає закономірне питання щодо ідентифікації таких об'єктів та методологічної основи її здійснення [12]. Викладене свідчить про невідповідність потреб практики виявлення й розслідування злочинів та можливостей у задоволенні таких потреб технічною експертизою документів.

Проте в загальному вигляді підходи до дослідження об'єктів технічної експертизи документів, зокрема матеріалів документів, знярядь та пристосувань, що використовуються для їх виготовлення, науково обґрунтовані криміналістикою та теорією судової експертизи. У криміналістичній техніці як галузі криміналістичних знань накопичено й апробовано значний арсенал способів дослідження речових доказів, також і документів. Отже, існують об'єктивні передумови для того, щоб, з одного боку, концептуально визначитися з найбільш загальних питань теорії і методології криміналістичного дослідження документів, виготовлених із використанням засобів поліграфічної і оргтехніки, а з іншого – зосередити зусилля на вдосконаленні існуючих та розробці нових методик експертного дослідження. З урахуванням сучасного стану й практики до предмета техніко-криміналістичного дослідження документів треба враховувати фактичні дані, що пов'язані з виготовленням документа, використання певних технологій, матеріалів і пристосувань, котрі можуть мати значення для вирішення справи і виявляються на підставі спеціальних знань у галузі техніко-криміналістичної експертизи документа. У цьому випадку спеціальні знання базуються на даних криміналістичної техніки, котра синтезує положення й методи фізики, хімії, технічних та технологічних наук. Нині техніко-криміналістичні дослідження документів реалізуються проведенням комплексних досліджень, адже експертами судової техніко-криміналістичної експертизи документів є спеціалісти, які проводять дослідження традиційними методами. Однак, для досліджень текстів, що віддруковані на знакодруквальних пристроях для електронно-обчислювальних машин, необхідним є залучення експерта з комп'ютерної техніки та програмного забезпечення, котрий, у свою чергу, досліджує інформацію, що зберігається на магнітних носіях і при знаходженні відповідних файлів відтворює зображення за допомогою принтера.

Сьогодні науковці виокремлюють такі види експертних досліджень документів, що виготовлені за допомогою комп'ютерної техніки: апаратно-комп'ютерні; програмно-комп'ютерні; інформаційно-комп'ютерні та комп'ютерно-мережні [13, с. 16]. Такий поділ на види експертних досліджень цього роду найбільш повно охоплює технологічні особливості й експлуатаційні властивості досліджуваних об'єктів. Незалежно від того, що є об'єктом комп'ютерних експертиз, об'єкти дослідження повинні бути незмінні. Під незмінністю слід розуміти не тільки незмінність стану машинозчитуваного носія інформації, але й забезпечення повного збереження відомостей, що зафіксовані на ньому. Отже – завдання

максимум полягає в тому, щоб зберегти та забезпечити незмінність як досліджуваної, так і всієї інформації на магнітному носіїві, навіть якщо вона прямо не стосується фактів, які цікавлять орган, що призначив експертизу, і не стає предметом експертного дослідження [14, с. 213-214]. Звідси і специфічні вимоги до будь-якої методики з проведення цієї експертизи: експерт повинен досліджувати не власне наданий об'єкт (магнітний носій або інформацію на машинному носіїві), а точну копію цієї інформації, що перенесена на спеціально підібраний магнітний носій. Крім того, важливо щоб створювані методики містили й методи та засоби, доступні для відтворення іншим експертом, і такі, що надають можливість повторити за необхідності всі етапи експертного дослідження. В такому випадку можна буде вести мову про неможливість суб'єктивізму при провадженні нового виду експертних досліджень та зниження залежності результатів дослідження від особистого досвіду й інтуїції експерта. З огляду на зазначене є необхідність розробляти типові методики, призначені для розв'язання типових експертних завдань.

Важливо також підкреслити, що наявні методичні матеріали з автороззнавства, почеркознавства, технічного дослідження документів є розрізненими, а інколи навіть і суперечливими. Вважаємо, що актуальною є проблема усунення цього недоліку в методичній літературі та експертній практиці, удосконалення існуючих методик та їх адаптації до нових експертних завдань. Так, О. І. Галяшина цілком слушно підкреслює, що для інтенсифікації діяльності з дослідження документів необхідно розробити комплексну методику проведення автороззнавчих досліджень. В межах цієї методики систематизувати наявну методичну базу та узагальнити накопичений досвід автороззнавчих досліджень, розробити пропозиції з оптимізації діяльності фахівців на всіх стадіях комплексного експертного дослідження писемного тексту, а також рекомендації з оцінки криміналістичної значущості групових та індивідуальних мовленнєвих ознак особи, виходячи з жанрової специфіки тексту та його функціонально-стилістичної належності, розробити ключові правила прийняття ідентифікаційного рішення за нетрадиційними об'єктами дослідження (мережними жанрами інтернет-комунікації із змішуванням писемної та усної форм мовленнєвого спілкування) [15, с. 8-9].

Портретні експертні дослідження з метою ототожнення особи за ознаками зовнішності є одним із найскладніших видів досліджень, що визнавали як криміналісти (В. О. Снетков, О. М. Зінін та ін.), так і судові медики (Ю. М. Кубицький, В. І. Петров та ін.).

Останні роки правоохоронна практика характеризується суттєвою якісною зміною основних об'єктів фотопортретних досліджень, зокрема, все частіше об'єктами дослідження стають фото- та відеозображення зовнішнього вигляду осіб, зображення, що отримані з камер зовнішнього спостереження, з відеокамер, якими обладнано стаціонарні та пересувні пости спостереження тощо. Тому перед фахівцями постають завдання розробки нових прийомів, методів та методик дослідження, котрі з найбільшим ефектом можуть бути використані в експертній практиці. Сьогодні вкрай потрібним є проведення стандартизації експертних

методик, тому що вона забезпечить не лише однакове вирішення експертних задач, а й створить необхідні передумови до об'єктивізації оцінки висновків фахівців оперативними співробітниками. Для правильної оцінки актуальності завдань криміналістичної фотопортретної експертизи та визначення напрямів розробки експертних методик слід виявляти завдання у практиці проведення експертиз, які не можна вирішити повністю чи частково. Тут особливого значення набуває аналіз існуючих експертних методик, оскільки саме на підставі аналізу мають розроблятися нові методики експертного дослідження для вирішення завдань, що виникають в практиці розкриття та розслідування злочинів. Вплив науково-технічного прогресу на практику провадження судово-фоноскопичних експертиз має вираз в тому, що в ній широке розповсюдження отримали методи, які за своєю природою полягають у застосуванні різноманітної апаратури, великої кількості приладів і їх комплексів, котрі становлять єдине ціле з електронними обчислювальними машинами. На сучасному етапі експертні дослідження матеріалів і засобів звукозапису за фонограмою проводяться за напрямками: дослідження усної мови людини за її фізичними ознаками; мовознавче дослідження усної мови людини; дослідження акустичних сигналів та середовищ; технічне дослідження матеріалів та засобів звукозапису. Сукупність цих напрямів в основному охоплює предмет даної експертизи і дозволяє вирішувати завдання, які за методологічним принципом поділяються на три основні блоки: ідентифікаційні, класифікаційні та діагностичні. Спірна фонограма відображає фактичні обставини, істотні для справи, що необхідно перевірити експертним дослідженням. Стосовно ідентифікації особи за її усним мовленням, це магнітна стрічка з записом мови людини, особистість якої необхідно встановити.

Важливе значення має удосконалення експертно-криміналістичних методів досліджень, ведення криміналістичних обліків, аналітичної та організаційної роботи на основі впровадження сучасних автоматизованих систем та технологій, що базуються на використанні можливостей комп'ютерної техніки.

Сьогодні в Україні склалася така ситуація, за якою кількість дактилоскопічної інформації, яка накопичена в експертно-криміналістичних підрозділах, значно перевищує можливості спеціалістів у її опрацюванні. Все це вимагає відшукування можливостей, котрі дали б змогу якісно і найголовніше – швидко обробляти значну кількість дактилоскопічної інформації. Для ефективності і оперативності такої обробки почали впроваджувати автоматизовані дактилоскопічні системи.

Сучасний рівень розвитку інформаційних технологій дає можливість здійснювати постановку і реалізацію завдань щодо створення інформаційних, пошукових та ідентифікаційних автоматизованих систем для забезпечення проведення фоноскопичних експертиз. Відомості щодо ознак голосу та мовлення людини можуть бути закодовані та введені в інформаційно-пошукову систему. Цьому чималою мірою сприяє розвиток наукових основ фоноскопичної експертизи. Ці основи – теоретична база для створення криміналістичного обліку за голосом. Така реєстрація може

використовуватися для встановлення особи, зразки голосу й мовлення якої надходять для перевірки, якщо ця особа підлягала раніше фоноскопичній реєстрації у зв'язку з вчиненням протиправних дій і є магнітофонні записи її голосу.

Важливе значення для підвищення ефективності діяльності експертних підрозділів має узагальнення і поширення передового досвіду та аналіз експертної практики з питань ефективності методик дослідження речових доказів, використання методів техніко-криміналістичного забезпечення розкриття, розслідування та попередження злочинів. В цьому аспекті має значення вивчення досвіду не лише різних підрозділів експертної служби МВС, а й досвід роботи судових експертів інших експертних служб та судово-експертних установ в Україні і за її межами.

Вважаємо за потрібне здійснення заходів з покращення підбору, підготовки і розстановки працівників експертних підрозділів, зміцнення службової та виконавської дисципліни. З цим напрямом тісно пов'язані питання взаємодії експертної служби МВС з іншими підрозділами органів внутрішніх справ, а також з іншими правоохоронними відомствами, судовими органами, зокрема й на міждержавному рівні.

Такими є основні шляхи й способи удосконалення діяльності експертної служби МВС загалом і її окремих підрозділів.

Перелік посилань

1. *Про судову експертизу*: Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>. (дата звернення: 20.02.2020).

2. *Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.)* / уклад. і голов. ред В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ Перун. 2005. 1728 с.

3. *Про утворення Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру* Міністерства внутрішніх справ: постанова Кабміну України № 617. Дата оновлення: 17.08.1998. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/617-98-п>. (дата звернення: 20.02.2020).

4. *Про утворення експертної служби* Міністерства внутрішніх справ: постанова Кабміну України від 20 червня 2000 № 617. Дата оновлення: 22.06.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2000-п>. (дата звернення: 20.02.2020).

5. *Красюк І. П.* Крок за кроком. *Криміналістичний вісник*. 2004. № 1(1). С. 6-12.

References

1. *On forensic expertise*: Law of Ukraine of 25.02.1994, No. 4038-XII. Updated: 01.01.2020. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>. (In Ukrainian).

2. *Busel, V. T. (2005). Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language (with annexes and additions)*. Kyiv. Irpin: VTF Perun. 1728 p. (In Ukrainian).

3. *On the establishment of the State Scientific Research Forensic Center of the Ministry of the Interior*: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 617. Updated: 17.08.1998. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/617-98-п>. (In Ukrainian).

4. *On the formation of an expert service of the Ministry of the Interior*: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated June 20, 2000 No. 617. Update Date: 06/22/2012. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2000-п>. (In Ukrainian).

5. *Krasiuk, I. P. (2004). Step by step. Forensic Newsletter*. No. 1 (1). P. 6-12. (In Ukrainian).

6. Красюк І. П. Головні напрями розвитку експертної служби МВС України. *Криміналістичний вісник*. 2001. № 2. С. 8-10.
7. Колотушкин С. М. К вопросу о содержании и форме судебно-экспертной деятельности. *Судебная экспертиза*. 2004. № 1. С. 80-81.
8. *Моделирование в судебно-почерковедческой экспертизе: метод. пособ.* Москва, 1980. 342 с.
9. Орлова В. Ф. Современное состояние теории и практики судебно-почерковедческой экспертизы, возможности дальнейшей разработки научных основ и методики экспертизы малообъемных почерковых объектов. *Современное состояние судебно-почерковедческой экспертизы и перспективы ее развития: материалы Всесоюз. науч.-практ. семинара, г. Куйбышев. Москва, 1980. С. 2-23.*
10. Серегин В. В. Возможности диагностирования профессиональной принадлежности исполнителя рукописей. *Теория и практика собирания доказательственной информации техническими средствами на предварительном следствии*. Київ, 1980. С. 167-171.
11. Шашкин С. Б. Основы судебно-технической экспертизы документов, выполненных с использованием средств полиграфической и оргтехники: теоретический, методологический и прикладной аспекты. *Теория и практика судебной экспертизы*. Санкт-Петербург: Питер, 2003. С. 325-592.
12. Каторин Ю. Ф., Куренков Е. В. и др. Энциклопедия промышленного шпионажа. Санкт-Петербург: ООО «Изд-во Полигон», 1999. 512 с.
13. Россинская Е. Р., Усов А. И. Классификация компьютерно-технической экспертизы и ее задачи. *Уголовный процесс и криминалистика на рубеже веков*. Москва, 2000. С. 16-28.
6. Krasiuk, I. P. (2001). The main directions of development of the expert service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. *Forensic Newsletter*. No. 2. P. 8-10. (In Ukrainian).
7. Kolotushkin, S. M. (2004). On the content and form of forensic science activity. *Forensic examination*. No. 1. P. 80-81. (In Russian).
8. *Modeling in forensic handwriting examination: a methodological manual*. (1980). Moscow. 342 p. (In Russian).
9. Orlova, V. F. (1980). The current state of the theory and practice of forensic handwriting examination, the possibility of further development of scientific foundations and methods of examination of small volume handwriting objects. *The current state of forensic handwriting examination and the prospects for its development: materials of the All-Union scientific and methodological seminar, Kuibyshev. Moscow. P. 2-23.* (In Russian).
10. Seregin, V. V. (1980). Possibilities for diagnosing professional affiliation of a manuscript performer. *Theory and practice of collecting evidence by technical means at the preliminary investigation*. Kiev. P. 167-171. (In Russian)
11. Shashkin, S. B. (2003). Fundamentals of the forensic questioned documents examination executed with the printing and office equipment: theoretical, methodological and applied aspects. *Theory and practice of forensics*. St. Petersburg: Piter. P. 325-592. (In Russian)
12. Katorin, Yu. F., Kurenkov, E. V. et al. (1999). Encyclopedia of industrial espionage. St. Petersburg: LLC Polygon Publishing House. 512 p. (In Russian)
13. Rossinskaia, E. R., Usov A. I. (2000). Classification of computer-technical examination and its tasks. *Criminal proceedings and forensics at the turn of the century*. Moscow. P. 16-28. (In Russian)

14. Волков Г. А. Инструментальные средства и практика экспертного исследования компьютерных средств. *Применение специальных познаний при раскрытии и расследовании преступлений, сопряженных с использованием компьютерных средств*: сб. докл. науч.-практ. семинара. Белгород, 28-31 мая 2000 г. Москва, 2000. С. 213-214.

14. Volkov, G. A. (2000). Instruments and practice of expert research of computer tools. The use of special knowledge in the disclosure and investigation of crimes involving computer use: Sat. doc. scientific-practical a workshop. Belgorod, May 28-31, 2000, Moscow. P. 213-214. (In Russian).

15. Галишина Е. И. Перспективы развития автороведческой экспертизы в России. *Судебная экспертиза*. 2005. № 3. С. 4-9.

15. Galiashina, E.I. (2005). Prospects for the development of expert analysis in Russia. *Forensic examination*. No. 3. P. 4-9. (In Russian).

ПУТИ И СПОСОБЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СУДЕБНО-ЭКСПЕРТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

А. И. Жеребко

В статье проанализирована судебно-экспертная деятельность как одна из форм деятельности в сфере судопроизводства. Всесторонний анализ судебно-экспертной деятельности позволил сформулировать ряд предложений относительно путей и способов ее совершенствования.

Определены и предложены пути совершенствования судебно-экспертной деятельности: повышение уровня технико-криминалистического обеспечения раскрытия, расследования и предупреждения преступлений; осуществление мероприятий по повышению эффективности участия работников экспертных служб в проведении следственных действий и оперативно-розыскных мероприятий; совершенствование научно-исследовательской деятельности и внедрение в практику новых технико-криминалистических средств, экспертно-криминалистических методов и методик; ведение криминалистических учетов, аналитической и организационной работы на основе внедрения современных автоматизированных систем и технологий; обобщение и распространение передового опыта и анализ экспертной практики; улучшение подбора, подготовки и расстановки работников экспертных подразделений, укрепление служебной и исполнительской дисциплины; активизация взаимодействия экспертной службы МВД с другими подразделениями органов внутренних дел, а также с другими правоохранительными ведомствами, в том числе и на межгосударственном уровне.

Ключевые слова: судебно-экспертная деятельность, научно-исследовательская работа, экспертные учреждения, экспертное исследование.

WAYS AND METHODS OF IMPROVING FORENSIC ACTIVITIES

O. Zhrebko

The article analyzes forensic activity as one of the forms of activity in the field of legal proceedings. A comprehensive analysis of forensic activity has allowed formulating a number of proposals regarding ways and means of improving it.

Ways of improving forensic activities have been identified and proposed: increasing the level of technical and forensic support for the disclosure, investigation

and prevention of crimes; implementation of measures to increase the effectiveness of the participation of specialists of expert services in conducting investigative actions and operational-search measures. There is also indicated on improving research activities and introducing into practice new technical and forensic tools, forensic methods and techniques. Conducting forensic records, analytical and organizational work based on the introduction of modern automated systems and technologies; synthesis and dissemination of best practices and analysis of expert practice; improving the selection, training and placement of employees of expert units, strengthening official and executive discipline. Intensification of interaction between the expert services of the Ministry of Internal Affairs with other departments of the internal affairs bodies, as well as with other law enforcement agencies, including at the interstate level is described.

Key words: forensic activity, research work, expert institutions, expert research.

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2020.65.12>

УДК 343.148

Олександр Анатолійович Кравченко
кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри
кримінального права, процесу та криміналістики

E-mail: kravaleks@ukr.net

Руслана Олегівна Заверико
аспірантка кафедри
кримінального права, процесу та криміналістики

E-mail: zaverikoruslana@gmail.com

*Інститут права імені Володимира Сташиса
Класичний приватний університет*

КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА ВИСНОВКУ ЕКСПЕРТА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У статті на підставі аналізу наукових джерел, судово-слідчої практики та законодавства авторами розглянуто концептуальне питання уточнення процедури комплексної оцінки висновку експерта у кримінальному провадженні. Відмінною рисою зазначеної процедури є наступне: на першому етапі вивчається процесуальна форма висновку експерта, на другому – його зміст, фактичні дані на підставі яких встановлюється наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню.

Ключові слова: *призначення експертизи, висновки експерта, оцінка висновку експерта, належність, допустимість, достовірність, достатність висновку експерта.*